तन्त्रिका स्त्री तन्त्रयते तत्रि ई ततः स्वार्थे क पूर्वाणो ह्रस्वः। गुडूच्याम्। अमरः।

तन्त्रि स्त्री तत्रि–इ। १तन्त्र्याम् २तन्द्रायां च "व्यपेततन्त्रि र्धर्म्मात्मा शक्त्या सत्समयाश्रितः" भा० आनु० १।४२अ०।

तन्त्रित त्रि० तन्त्रा तन्द्रा जाताऽस्य तार० इतच्। आलस्ययुक्ते "धार्मिको नित्यभक्तश्च पितुर्नित्यमतन्त्रितः" भा० शा० १२७१३। "गव्यं दीर्घेण कालेन युक्तेनातन्त्रितेन च" भा० आनु० १६२ अ०। "अतन्त्रिता सा स्वयमेव वृक्षकान्" कुमा०।

तन्त्रिपाल पु० सहदेवे तन्त्रिपालशब्दे दृश्यम्।

तन्त्रिपालक पु० जयद्रथराजे शब्दम०।

तन्त्री स्त्री तत्रि-ई। १वीणागुणे २गुडूच्यां ४देहसिरायां मेदि०। "स ददर्श श्वमांसस्य कुतन्त्रीं विततां मुनिः" भा०शा०१४अ०।४नदीभेदे ५नाड्यां ६युवतीभेदे शब्दर०। अस्य ङीबन्तत्वाभावेन बहुव्रीहौ स्वाङ्गे नाडीतन्त्र्योः पा० न कप् तदभावेऽपि न ह्रस्वः। बहुतन्त्रीर्ग्रीवा बहुतन्त्रीर्धमनी" सि०कौ०। स्वाङ्ग इत्युक्तेः बहुतन्त्रीका वीणेतादौ कप्। "सप्ततन्त्री प्रथिता चैव वीणा" भा० व० १३४अ०। अस्वाङ्गत्वेऽपि आर्षत्वात् न कप्। ७रज्जौ "न लङ्घयेत् वत्सतन्त्रीं" मनुः "यस्य वाचा प्रजाः सर्वा गावस्तन्त्र्येव यन्त्रिताः" भाग० ३।१५।८। ८वीणायाञ्च "कण्डूयमानः सततं लोकानटति चञ्चलः। घट्टयानो नरेन्द्राणां तन्त्रीर्वैराणि चैव ह" हरिवं०५७अ०।

तन्त्वग्र न० ६त०। तन्तूनामग्रे ततोगहा० छ। तन्त्वग्रीय तद्भवादौ त्रि०।

तन्थी(स्थी) अव्य० तन–बा थी। उर्म्यादिगणे तस्थीत्यत्र पाठान्तरम् पृषो०। स्वीकारे अभ्युपगमे। गतिसंज्ञकत्वात् समासे तन्थी(स्थी)कृत्य।

तन्द्रा स्त्री तद्रि-भावे अ। १ईषन्निद्रायाम् २आलस्ये च हेमच० "तमोवातकफात्तन्द्रा" इति वैद्यकम् तल्लक्षणञ्च "इन्द्रियार्थेष्वसंवित्तिर्गौरवं जृम्भणं क्लमः। निद्रार्त्तस्येव यस्येहा तस्य तन्द्रां विनिर्द्दिशेत्" माधवः "शुचिर्गुरुवचोदक्षस्तन्द्रानिद्राविवर्जितः" "विषयेन्द्रियसंमोषस्तन्द्रालस्यविवर्जनम्" याज्ञ०। निद्रायां प्रबुद्धस्य क्लमाभावः। तन्द्रायां तु प्रबुद्धस्यापि क्लम इत्यनयोर्भेदः। तन्द्रा च सुखस्य भार्य्या निद्रायाः कन्या प्रीतेर्भगिनी यथाह "निद्राकन्या च तन्द्रा सा प्रीतिरन्या सुखप्रिये। याभ्यां व्याप्तं जगत्सर्वम्" शब्दार्थचि० धृतवाक्यम् ३पङ्क्तिछन्दसि न०। "तन्द्रं छन्दः" यजु० १५।५। तद्रि सादे मोहे च तन्द्रति सीदति स्थानसंकोचेनेति तन्द्रं श्रेणी "पङ्क्तिर्वै तन्द्रं छन्दः" इति श्रुतेः" वेददी०

तन्द्रयु त्रि० तन्द्रामालस्यं याति या–कु पृषो०। आलस्ययुक्ते "मो षु ब्रह्मेव तन्द्रयुर्भुवो वाजानाम्" ऋ० ८।९२।३० "तन्द्रयुरालस्ययुक्तः" भा०

तन्द्रवाप पु० तन्त्रवाप+पृषो०। तन्द्रवाये शब्दार्थचि०।

तन्द्रालु त्रि० सौ० तद्रि–आलुच्। १ईषन्निद्रायुक्ते २आलस्ययुक्ते च जटाधरः।

तन्द्रि स्त्री सौ० तदि–क्रिन्। १ईषन्निद्रायाम् २आलस्ये च उणादिको० "विभक्तनक्तन्दिवमस्ततन्द्रिणा" किरा०। तद्रि–ई तन्द्रीत्यपि तत्रार्थे अयं न ङीबन्तस्तेन न सुलोपः। तन्द्रीश्च अत्यन्तश्रमादिना सर्वाङ्गेन्द्रियाप्रभुत्वम्। सर्वाङ्गेन्द्रियनिमीलनापादकत्वात् तथात्वम्। "क्षुधा च तन्द्र्या च विपन्नतां गतः" रामा० अयो० ८० अ०। "गततन्द्रीक्लमौ वापि क्षणेनैतौ महारथौ" २८८अ०। जिततन्द्रीः गततन्द्रीः इत्यादौ ङीबन्तत्वाभावान्न ह्रस्वः न वा कप्।

तन्द्रिज पु० यदुवंश्ये कनवकनृपपुत्रभेदे "तन्द्रिजस्तन्द्रिपालश्च सुतौ कनवकस्य तु" हरिवं ३५ अ०।

तन्द्रित त्रि० तन्द्रा जाताऽस्य तार० इतच्। जातालस्ये "य इदं धारयिष्यन्ति धर्मशास्त्रमतन्द्रिताः" "अतन्द्रिता सा स्वयमेव वृक्षकान्" कुमा०। अतन्त्रितेति पाठान्तरम्।

तन्द्रिपाल पु० यदुवंश्ये कनवकनृपपुत्रभेदे तन्द्रिजशब्दे दृश्यम्

तन्नि स्त्री तन्नयति नी–बा० डि। (चाकुल्या) चक्रकुल्यायां रत्नमाला। तन्विरित्यपि पाठः। पृषो०।

तन्वी स्त्री तनुः कृशा स्त्री गुणवचनोदन्तत्वात् वा ङीष्। १कृशाङ्ग्यां स्त्रियां तनुशब्दे उदा० "अप्रभूतमतनीयसि तन्वी" माघः। २शालपर्ण्यां (शालपान) राजनि०

तन्मय त्रि० तदात्मकम् तद्+मयट्। तदात्मके "तन्मयं विद्धि मां विप्र! धृतोऽहं यैर्मया च ते" हरिवं १६९ अ०।

तन्मात्र न० तदेव एवार्थे मात्रच् सा मात्रा यस्य वा। सांख्यादिसिद्धेषु शब्दादिषु नत्वेषां शान्तादिर्विशेषोऽस्ति। यथोक्तं विष्णुपुराणे "तस्मिं तस्मिंस्तु तन्मात्रास्तेन तन्मात्रता स्मृता। तन्मात्राण्यविशेषाणि अविशेषास्ततो हि ते। न शान्ता नापि घोरास्ते न मूढाश्चाविशेषिणः" इति। "तन्मात्राण्यविशेषास्तेभ्यो भूतानि पञ्च पञ्चभ्यः। एते स्मृता विशेषाः शान्ता घोराश्च मूढाश्च" सा० का०।